

ડૉ. મનુ જાપી

હું ડૉ. મનુ જાપી
કરું છું એક નમ્ર
નિખાલસ નિવેદન.
'લોહીના બાટલા'
પુસ્તિકા લખવાનો
કે છપાવવાનો
એક લેખકને થાય
એવો કોઈ
આનંદ કે ગૌરવ
હું અનુભવતો નથી.
હા.. સામુહિક
બળાત્કારનો ભોગ
બનેલી એક નિર્મળ,
નિર્દોષ, નિર્બળ નારીની
પ્રત્યક્ષિની પીડા, વેદના
અને એની નાભિમાંથી
સમગ્ર પુરુષ જાત
પ્રત્યે પ્રકટેલી નફરત
અને
ધુલાની જવાબાઓ
હું રોમ રોમ અવશ્ય
મહેસૂસ કરી રહ્યો છું.

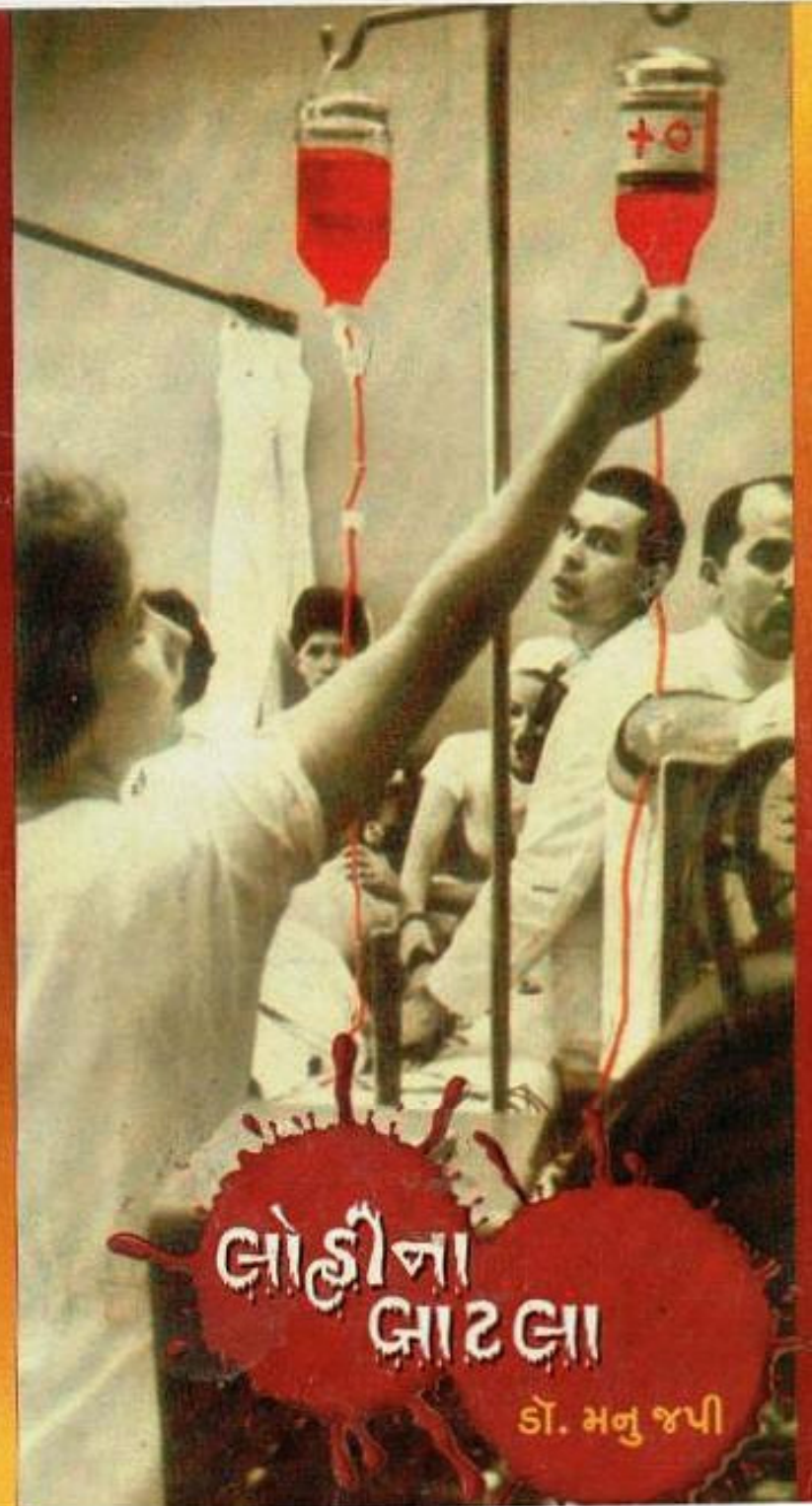
મુજબાવી પાંચનના પ્રકાશ

કિમંગા

પબ્લિકેશન

મણી મેન્શન,
વિલ્સન સ્ટ્રીટ,
વી. પી. રોડ,
મુંબઈ-૪.

ફોન: ૨૩૮૮ ૮૩ ૪૩
૯૮૨૦૩ ૩૨૬૬૩

**લોહીના
બાટલા**

ડૉ. મનુ જાપી

અનુક્રમણિકા

૧. ઈશ્વરે ભરપૂર પ્રમાણમાં આપેલી અક્કલનો એક છાંટો જ વાપરો	૧
૨. સહાનુભૂતિ દેવી, અલૌકિક અને અલભ્ય ચીજ છે એને કાદવમાં રગદોળાય નહીં	૫
૩. ઘી અમેરિકન રેડ ક્રોસ સંસ્થા	૬
૪. ડોક્ટર કોણ છે, તમે કે હું?	૭
૫. ઔર ચે ભી સુન લો યારો	૧૦
૬. આદત સે મજબૂર	૧૨
૭. હદ થાય છે હવે તો	૧૫
૮. નવરા નખ્ખોદીયાઓની ઔર એક જમાત	૧૭
૯. ખોટા પર ખોટું કરે એનું નામ મોટું	૧૯
૧૦. પ્રથમોપચાર કે અંતિમોપચાર?	૨૧
૧૧. રક્તદાન એટલે જીવતદાન?	૨૩
૧૨. બ્લડ ગ્રુપ એક ફૂર તમારા	૨૬
૧૩. 'લોહીના બાટલા' પુસ્તિકાનો સાર	૨૮
૧૪. અને ફરી મળીએ તે પહેલાં	૨૯
૧૫. ડૉ. મનુ જપી લિખિત પુસ્તકોની સૂચિ	૩૦

ઈશ્વરે ભરપૂર પ્રમાણમાં આપેલી અક્કલનો માત્ર એક છાંટો જ વાપરો

હજારો લાખો નહી, હવે તો કરોડોને હિસાબે એકઠા કરવામાં આવતા લોહીના બાટલાની વિગતો:

૧. એકી સાથે નસમાં કાણું પાડી સીધું બાટલામાં, નળમાંથી માટલું ભરતા હોય એમ લેવાતા લોહીનું પ્રમાણ ૩૦૦ મિ.લિટર હોય છે. (૪૫૪ મિ.લિટર એટલે એક રતલ થાય. એટલે અંદાજે પોણો રતલ લોહી એક ઝટકે કાઢી લેવાય.)

૨. દર ચાર મહિને લોહીનું દાન કોઈ પણ વ્યક્તિ કરી શકે.

૩. અઢારથી અઠાવન વર્ષની વયના તંદુરસ્ત કોઈપણ સ્ત્રી-પુરૂષ આ રીતે પોતાનું લોહી સાવ મફતમાં દાનમાં આપી શકે.

આ બધા જ રક્તદાતાઓને એમ કહેવામાં આવે કે:

૧. તમારું શરીર તમે આપેલું ૩૦૦ મિ.લિ. લોહી પોતાની મેળે રક્તદાન કર્યા પછીના ફક્ત એકવીસ દિવસમાં ફરી પાછું નવું બનાવી લે છે. અર્થાત્ અછત આપોઆપ ભરપાઈ થઈ જાય છે.

૨. તમે ઓફિસમાં કામ પર હો તો ચાલુ ડ્યુટીએ અમારા બાટલા પર સૂઈ જાઓ, એક બાટલો લોહી અમને ભરી લેવા ઘો, અમે તમને બે-ચાર ગ્લુકોઝ બિસ્કીટ ખવડાવીએ, એકાદ કેળું ખવડાવીએ ને એક કપ કોફી પિવડાવીએ (મફતમાં) એટલે તમે સીધા પાછા તમારા કામે લાગી જાઓ, તો પણ કોઈજ તકલીફ ના પડે. તમે ભારે શ્રમ કે મજૂરીનું કામ પણ ચાલુ રાખી શકો.

૩. તમે એક ઝટકે પોણો રતલ લોહી કાઢી આપો તો પણ તમારું કોઈ હેમોગ્લોબીન ઓછું ના થાય, તમને કોઈ અશક્તિ ના આવે, કે ન કોઈ બીમારી લાગુ પડે.

રક્તદાતાને વગાડી વગાડીને કહેવામાં આવતાં આ વિધાનોને જરા આપણે સામાન્ય માનવી, આપણી સામાન્ય બુદ્ધિ સમજવે એ ભાષામાં સમજી લઈએ.

૧. નાની મોટી કોઈ પણ શારીરિક ઈજામાં, અકસ્માતમાં એક સાથે વધુમાં વધુ ૨૫ થી ૫૦ મિ.લિથી વધુ લોહી વહી જતું નથી. શરીરની એક અદ્ભુત બેમિસાલ રચનાને કારણે લોહી વહેવાની સાથેજ શરીરનું મેકેનીઝમ એને ગંઠાવવાની ક્રિયામાં લાગી જાય છે અને ફક્ત એ ક્રિયા અમલમાં મુકાય ત્યાં સુધીની ફક્ત ગણતરીની સેકન્ડોમાં વહેતું લોહી ગંઠાઈ જ જાય છે. આ ક્રિયામાં વધુમાં વધુ એક કે બે મિનિટ લાગે છે. પ્રાથમિક સારવાર નથી મળતી એવી જગ્યાએ પણ અકસ્માત પામેલી વ્યક્તિને કોઈની મદદ વિના આ કાર્ય આપમેળે થઈ જ જાય છે.

A. આપણે એ સવાલ કરી શકીએ કે ફક્ત વધુમાં વધુ એક-બે ઓંસ (૨૫-૫૦ મિ.લિ.) લોહી વહી ગયું હોવા છતાં શા માટે એ દર્દી અને એના સગાંને બિવડાવી-ઈમોશનલ બ્લેકમેઈલ કરી પોણો રતલ (૩૦૦ મિ.લિ)ના કાળા બજારમાં ખરીદેલા એકથી ચાર પાંચ ખાટલા લોહીના ચડાવવાનું ફરમાન કરાય છે?

B. આપણે એ સવાલ પણ જરાય હિચકિચાટ વિના પૂછી શકીએ કે: એમના જ કહેવા પ્રમાણે એક સાથે ચૂસીને લીધેલા ૩૦૦ મિ.લિ. લોહીની અછત શરીર બીજા એકવીસ દિવસમાં આપોઆપ ભરપાઈ કરી

જ લે છે, તો ફક્ત ૨૫-૫૦ મિ.લિ. લોહીની અછત ભરપાઈ કરવા પારકું લોહી આટલા મોટા પ્રમાણમાં, અછત કરતા પાંચ-છ ગણી માત્રામાં શા માટે ઘૂસાડી દેવામાં આવે છે?

C. આપણે એ પણ પૂછી જ લઈએ કે:

દર્દીના શરીરે કુદરતી રીતે ગુમાવેલા ૫૦ મિ.લિ. લોહીના બદલામાં જબરજસ્તીથી ઘૂસાડેલું વધારાનું પારકું ૨૫૦ મિ.લિ. એનું શરીર કેવી રીતે બરદાસ્ત કરશે? શું કામ બરદાસ્ત કરશે? એનું શરીર તો જેવું લોહી વહેતું થયું એ ક્ષણેથી જ એની અછત ભરપાઈ કરવાના ભગીરથ કાર્યમાં લાગી ગયું છે. આ આખી કુદરતી લોહીની ભરપાઈ કરવાની ક્રિયાને બનાવટી પારકું લોહી ઠાંસવાની ક્રિયાથી કોઈ ભયાનક નુકસાન નહીં થાય એની કોણ ખાતરી આપે છે?

૨. A. એક સાથે પોણો રતલ દાન કરનાર વ્યક્તિ પણ બે-ચાર બિસ્કીટ, એક કેળું અને કોફી પીને પોતાના કામ પર લાગી શકતો હોય તો ૨૫-૫૦ મિ.લિ લોહી વહી ગયું હોય એવા દર્દીને શા માટે જબરજસ્તીથી દિવસો, અઠવાડિયા કે મહિના સુધી હોસ્પિટલના ખાટલા પર સુવડાવવામાં આવે છે?

૩. A. અદારથી અઠાવન વર્ષના દર ચાર મહિને, વર્ષોના વર્ષો સુધી રક્તદાન કરનારને પોતાને કે પોતાના નજદીકના સંબંધીઓને જ્યારે (એમના કહેવા પ્રમાણે) લોહીના ખાટલાની જરૂર પડે છે, ત્યારે સહેલાઈથી કેમ મળતું નથી?

B. શા માટે એવી કટોકટીની માનસિક તનાવની વેળાએ પણ 'તમારા ગ્રુપનું બ્લડ અમારી બૅંકમાં ખલાસ થઈ ગયું છે.' એમ સાવ

નિર્લજ્જપણે કહેવામાં આવે છે?

C. તુરંત જ આજુબાજુ લોહી સપ્લાય કરનારા દલાલો એકાએક ક્યાંથી પ્રકટ થઈ જાય છે? અને તમારે જે ગુપ્ત બ્લડ બેંકને તે પૈસા આપતાં સહેલાઈથી કેવી રીતે મળી જાય છે?

D. આટલું બધું કર્યા પછી પણ કોઈ મહાન ઉપકાર કર્યો હોય તેમ, 'અમે તમને લોહી લાવી આપ્યું હવે એની બદલીમાં હમણાં જ તમારામાંથી બે-ચાર જણા અમને બાટલા ભરીને મફતમાં લોહી કાઢવા ઘો' એમ શા માટે કહેવામાં આવે છે?

આમાંના એક પણ સવાલનો આપણને કોઈ ગળે ઉતરે એવો જવાબ આપશે એવી બેવકૂફી ભરી ભ્રમણામાં રહેશે નહીં.

મેડિકલ શાસ્ત્ર સવાલો પૂછે છે, જવાબો આપતું નથી એટલે?

આવો, આપણે આપણા સવાલોના જવાબો આ જ મેડિકલ શાસ્ત્રના થોડાક બાકી રહેલા જૂજ ઈમાનદાર અને વ્યવસાયને વફાદાર મહાનુભાવો પાસેથી જ મેળવી લઈએ.

આવો છો ને...?

'રક્તદાન એટલે જીવનદાન' એમ ટી.વી.ની જા.ખ. માં કહેનારાઓને લાખખો રૂપિયા કોણ આપે છે? શા માટે આપે છે?

સહાનુભૂતિ

દેવી, અલૌકિક અને અલભ્ય ચીજ છે,
એને કાદવમાં રગદોળાય નહીં.

'તું એક પૈસા દે દે વો દસ લાખ દેગા' એમ કહેનારાઓને એક એક પૈસો આપનારા દસ લાખ આપી દે છે, અને 'મેં એક પૈસો આપ્યો છે એટલે મને દસ લાખ મળશે' એવી ભ્રમણામાં જીવે છે.

'રક્તદાન એટલે જીવનદાન' એમ ટી.વી. પર આવીને તમને કહેનારાઓ એમ કહેવાના લાખખો રૂપિયા પડાવે છે, અને તમારામાં સુષુપ્ત પડેલી સહાનુભૂતિને ઢંદોળીને - ગોદા મારીને તમારા લોહીના બાટલાના વેપલામાં સીધી યા આડકતરી રીતે ભાગીદાર થાય છે.

'રક્તદાન એટલે જીવનદાન' કહી તમારી અમૂલ્ય સહાનુભૂતિ, આવેશમાં આવી, ઉતાવળમાં કંઈ ન કરવાનું કરી બેસે, એ પહેલાં આવો, આપણે રક્તદાન એટલે શું? એ એના અસલી સ્વરૂપમાં ઓળખી લઈએ.

મારી પચાસ વર્ષની મેડિકલ કારકિર્દીમાં આજ સુધી મેં એકપણ ડોક્ટરને પોતાનું રક્તદાન કરતા જોયો નથી કે પોતાના શરીરમાં પાટકા લોહીના બાટલા ઠાલવતો જોયો નથી.
તમે કોઈએ જોયો છે?

‘દી અમેરિકન રેડ ક્રોસ સંસ્થા’

જેણે ઊભી આડી લાલ ચોકડીનું નિશાન ચિતરી આખી દુનિયાના ડોક્ટરોને, હોસ્પિટલોને, દવાખાનાઓને એક આમજનતાનો અહોભાવ ઉત્પન્ન કરે એવી ભાવના-સહાનુભૂતિ મેળવી આપવાનું કાર્ય કર્યું, એજ રેડ ક્રોસની સંસ્થા ખુદ ‘લોહીના બાટલા’ વિષે આજની તારીખમાં શું કહે છે? એ વાત આવો, જરા એમના જ શબ્દોમાં સાંભળી પછી આગળ વધીશું તો આવા ‘પવિત્ર જનસેવાના કાર્યમાં’ આપણે કોઈપણ જાતની પૂર્વગ્રહ ભરી બેજવાબદારીથી રજૂઆત કરીએ છીએ એમ આપણને કોઈ કહી ના જાય.

Quote:

‘The U.S. Red Cross now admits that even in the most dire of emergencies BLOOD TRANSFUSION OFTEN TIMES ONLY ADD COMPLICATIONS OR INCREASE A PATIENT’S CHANCES OF DYING’

ભાવાનુવાદ:

અમેરિકન રેડ ક્રોસ સંસ્થા હવે કબૂલ કરે છે કે: જીવન અને મૃત્યુ વચ્ચે ઝોલાં ખાતી હોય તેવી કટોકટીની ક્ષણોમાં પણ દર્દીને ‘લોહીનો બાટલો’ ચડાવવાથી એની બગડેલી પરિસ્થિતિ વધુ વણસવાના અને દર્દીના મરી જવાના સંજોગો વધુ ઉજ્જવળ બને છે.

‘ડોક્ટર કોણ છે?

તમે કે હું?’

‘ડોક્ટર કોણ છે? તમે કે હું?’ એમ કહેનાર ડોક્ટરને દર્દીએ એમ કહેવાનો સમય પાકી ગયો છે કે: ‘હા, ડોક્ટર તમે છો પરંતુ જે શરીર પર તમે ઇલાજ કરો છો અને ઇલાજ કરવાના પૈસા લો છો એ શરીર મારું છે અને પૈસા પણ મારા છે એટલે તમે મારા શરીરને ફાયદો જ કરો છો કે નુકસાન? એ જાણવાનો જેટલો મને અધિકાર છે એટલો જ એ પ્રશ્નનો જવાબ આપવાની આપની ફરજ છે.’

અને?

અને લોહીનો બાટલો કે બાટલા ચડાવવાથી દર્દી મરતો બચી જશે અને જીવતો રહે તો પારકું લોહી એના શરીરમાં ઠાલવવાથી કોઈ નુકસાન ખાતરીપૂર્વક નહીં જ થાય એવા મેડિકલ દાવાઓને કોઈપણ જાતના આધારભૂત વૈજ્ઞાનિક પુરાવાઓનું કોઈ સમર્થન ક્યાંય પણ હોવાનું જાણમાં નથી.

પરંતુ આપણે આ પુસ્તકના લખાણનો એક એક શબ્દ ફક્ત પુરાવાઓના આધારે જ લખ્યો છે, એની ખાતરી આપતાં બે વિધાન અહીં રજૂ કરી આ પ્રકરણનું સમાપન કરીએ.

Quote:

An estimated one third to three quarters of these given blood are transfused INAPPROPRIATELY to treat a deminished volume of blood or a low nutritional status (i.e. Anaemia)

Ref: W.D.D.T.Y., Pg.275

ભાવાનુવાદ:

'એક અંદાજ પ્રમાણે લોહીના બાટલા ચડાવવાના કારણોમાંના ૧/૩ થી ૩/૪ ભાગના કારણો રક્તસ્ત્રાવથી ઊભી થયેલી લોહીની અછત અથવા મેડિકલ ભાષામાં જોને એનેમિયા કહે છે, તેવા ફાલતુ કારણો જ હોય છે.'

આ વાત આપણે આગળના પ્રકરણોમાં દાખલા દલીલ સહિત પુરવાર કરી ચૂક્યા છીએ. વધુ એક પુરાવાનું સમર્થન આપી જ દઈએ.

Quote:

"I admit that there is 'GROSS OVERUSE' of blood products like albumin and plasma and also 'WHOLE BLOOD OR RED BLOOD CELLS' Usage pattern vary so widely from place to place that it is clear that COMMON STANDARDS DO NOT EXIST FOR THEIR USE."

- Sir Anthony Britton

Hon. Member U.S. Red Cross Blood Services
Ref. World Journal of Surgery. 1987;11:82-3

ભાવાનુવાદ:

હું કબૂલ કરું છું કે, લોહીના બાટલા અને એમાંથી છૂટા પાડેલા આલ્બ્યુમીન, પ્લાઝમા કે લાલ રક્તણો જેવા ઘટકોનો વપરાશ ખરેખર જરૂર કરતાં અનેકગણા વધારે પ્રમાણમાં થઈ રહ્યો છે.

એટલું જ નહીં, દુનિયાભરમાં જુદા જુદા દેશોમાં આડેઘડ સારવાર તરીકે થઈ રહેલા લોહીના અને એની બનાવટોના વપરાશના પ્રમાણો, પદ્ધતિઓ અને માન્યતાઓ વચ્ચે એટલી બધી

ભિન્નતાઓ, અસમાનતા છે, જે પુરવાર કરે છે કે મેડિકલ ક્ષેત્રે લોહીના બાટલા અને એના ઘટકો-નિશ્ચિત સ્વરૂપે જરૂરી છે કે નહીં અને હોય તો એનું પ્રમાણ અને વાપરવાની પદ્ધતિઓ કેવી હોવી જોઈએ એની કોઈ ભરોસાપાત્ર મેડિકલ માગરિખા અસ્તિત્વમાં જ નથી.

- સર એન્થની બ્રિટન

માનદ્ સભ્ય, અમેરિકન રેડ ક્રોસ બ્લડ સર્વિસીઝ
રેફ: વ્લર્ડ જર્નલ ઓફ સર્જરી ૧૯૮૭; ૧૧:૮૨-૩

બની બેઠેલા નિષ્ણાતોના ફાલતુ મત પ્રમાણે ડુક્કરનું લોહી બીજાં પ્રાણીઓ કરતાં માનવીને વધારે મળતું આવે છે. ડુક્કરના લોહીમાં, માનવ લોહીનું ફક્ત એક એન્ઝાઈમ ઓછું છે એમ કહી એક વધારાનું એન્ઝાઈમ મેળવી એને (Human Insulin) માનવ ઈન્સ્યુલિન કહી દુનિયાના શાકાહારીઓને સરેઆમ છેતરે છે.

વો દિન ફૂટ નહીં, જ્યારે માનવ લોહીની અછત પૂરવા માટે આ ઉસ્તાદો ડુક્કરના લોહીના બાટલા તમારા શરીરમાં ઠાલવતા થઈ જશે, લાખી રાખો આજની તારીખમાં.

और ये भी सुन ही लो यारो...

'लोही यडाववुं नइरी छे के नही' अेवा अगत्यना लुवन-भरइना प्रश्ननो नेना आधारे लोहीना आटला पर आटला यडाववानो गंभीर निर्णय लेवामां आवे छे, अने ने कूटपट्टीथी आनुं प्रमाइ भापवामां आवे छे अे इलतु कूटकलिया, मेडिकल कूटपट्टीनुं इलतुं नाम छे HAEMOGLOBIN हेमोग्लोबिन.

हेमोग्लोबिन अे लोहीमांना लाल रंगना रक्तकणोमां रहेलुं अे तत्त्व छे ने शरीरना कोषने प्राइवायुं Oxygen पहेंआडवामां मद्दइप थाय छे.

शरीरनी तपासइली माटे वापरवामां आवती अेक पइ पद्धति आतरीपूर्वक भरोसापात्र होवी न नैछे अेम मानवाने कोठे कारण नथी के नथी आवी कोठे पद्धति भरोसापात्र छे अेम पुरवार करी शके अेवुं कोस येईंग.

छतां पइ मानी लछे के हेमोग्लोबिन ओछुं थवाथी लोहीना आटला यडाववा आवा गंभीर निर्णयो लेवामां आवे छे, तो आ वात पइ नइली न लछे के:

स्त्रीओना शरीरमां हेमोग्लोबिननुं प्रमाइ पुरुषोना लोही करतां सामान्य रीते ओछुं होय न छे अने आ वात आभुं मेडिकल शास्त्र नइछे छे, छतां पइ... रीपीट छतां पइ... इरी रीपीट छतां पइ... न्यारे लोहीना आटला यडाववानुं शूर सारवारीयाने यढे छे त्यारे अे सगवडतापूर्वक आ वात गौइ गइली आटलो यडाववा अबुगती उतावण करे छे. सामान्यपइ ओराकमां लोहीनी अछतने कारणे नीपनेला के गर्भावस्थां साव सामान्यपइ स्त्रीने थता अेनेभियामां के थोडोक मासिकस्त्राव वधारे थयो होय तेवा प्रसंगोमां पइ पारका लोहीना आटला

यडावता अेमनुं इंवाडुं य इरकतुं नथी.

आ शब्दो के मान्यता पइ भारा नवरा लेननी पेदाश नथी के कोठे द्वेष भावनाथी प्रेराने लभाइ नथी अे पुरवार करवा माटे नेमांथी अे लीधुं छे अेने अेमनी न भाषामां वांथी लछे.

Quote:

In 1989 a US Office of Technology Assessment Task Force report estimated that as much as 20 to 25 percent of Red Blood Cells, 90 percent of albumin and 95 percent of fresh frozen PLASMA transfused into patients ARE NOT NEEDED.

Indeed a common transfusion trigger is the measurement of Hb (a compound of Red Blood cells transporting O₂ to the cells) medicine uses the same trigger level for men & women, eventhough women naturally have lower RBC counts than do men. Iron deficiency anaemia continues to be among the leading reasons for transfusions, eventhough it rarely warrents them.

*Ref: Blood Technologies, services & issues
U.S. Office of Technology Assessment Task
Force, US Congress, 1988;22/23:121-9*

अेक भास आत:

नेना घरमां लुइ पइ लोभंडनां वधारिया, लोभंडनी तवी के कडाठ वपरातां लशे अेना घरनां माइसोने कदापि आयर्न डेफिसियन्सी नहि थाय. हेमोग्लोबिननुं प्रमाइ नइवाशे.

वधु विगतो भारां 'भावता लोहन' अने 'आपइ मसालामां' पुस्तकोमांथी मणशे.

આદત સે મજબૂર

‘નવરો બેઠો નખખોદ વાળે’ એ સુવાક્ય આવા મેડિકલ નખખોદિયાઓને બરાબર ફિટ થાય છે. અને મેડિકલ માયથોલોજીનો લોહીથી ખરડાયેલો ઇતિહાસ આવા નવરા નખખોદિયાઓથી ભર્યો પડ્યો છે.

‘લોહીના બાટલા’ ચડાવવાની બંદરોને નિસરણી પકડાવનારની વાત કરીએ એ પહેલાં જેમની શોધોને કારણે આજે પણ લોકો બરબાદ થઈ રહ્યા છે, એવા થોડાક નમૂના પર નજર કરવી અસ્થાને નહીં ગણાય.

નમૂના નં.૧: એલેક્ઝાન્ડર ફ્લેમિંગ (૧૮૮૧-૧૯૫૫)

પેનિસિલીનની શોધ કર્યા પછી જેટલાં એન્ટીબાયોટિક્સ પેદા થયાં એ બધાંએ રોગના જંતુઓને મારવા કરતાં માનવ શરીરના સાબ, સારા, તંદુરસ્ત કોષોનો ધ્વંસ કરી, માનવીની પોતાની પ્રતિકારશક્તિ (Immunity)ને ખોરવી નાખવાનું જ કામ કર્યું છે.

આપણા સૌના જાણીતા અને માનીતા ડૉ. મનુ કોઠારી એમના ‘માયથોલોજી ઓફ મોડર્ન મેડિસીન’ના લેખમાં કહે છે:

‘AIDS નો ખરો અર્થ મેડિકલ શાસ્ત્રે જાણવો જ હોય તો એ છે: ANTIBIOTIC INDUCED DEFICIENCY SYNDROME’

નવરો નખખોદિયો નં.૨: એડવર્ડ જેનર (૧૭૪૯-૧૮૨૩)

જેણે વેક્સીન નામની નિસરણી પકડાવી દુનિયાભરના બાળકોને હોલસેલમાં પાયમાલ કર્યા, હજુ થઈ રહ્યાં છે.

નવરો નખખોદિયો નં.૩: જોસેફ લીસ્ટર ઊર્ફ કિટાણું મારખાં (૧૮૨૭-૧૯૧૨)

‘જીવો જીવસ્ય જીવનમ્’ના પવિત્ર સિદ્ધાંતને આ નાલાયક માણસે

મારી મચડીને એટલો વિકૃત બનાવ્યો છે કે કિટાણુંના નામે ચરી ખાનારા તકસાધુઓના રાફડાના રાફડા ફાટી નીકળ્યા છે અને પરિણામે પૃથ્વી પરનું જીવ-સમતુલન-ખોરવાઈ ગયું છે.

આવો જ એક નવરો નખખોદિયો આપણા આજના વિષય લોહીના બાટલાની નિસરણીનો જનક છે.

Haematologist એટલે લોહીના વિકારથી થતા રોગોના નિષ્ણાત.

આવા નિષ્ણાતો હંમેશા પોતે બીજા કરતાં વધારે ડાહ્યા છે, એ સાબિત કરવા એમના અમાનુષી પ્રયોગો અખતરાઓ નિર્દોષ મૂંગા ફૂતરાં, બિલાડાં, ઉદર, સસલા જેવા પ્રાણીઓ પર કરે છે.

આવા એક હેમટોલોજિસ્ટે ફૂતરાના લોહી પર કરેલા પ્રયોગને પરિણામોની ભૂલને એક મહાન શોધના સ્વરૂપમાં ઠોકી બેસાડી.

મેડિકલ શાસ્ત્રમાં સર્વત્ર ફેલાઈ ગયેલા સ્વાર્થી તકસાધુઓએ આ ભૂલને એક આકાશવાણીનું બ્રહ્મ વાક્ય સમજી તાબડતોબ એક મહાન શોધમાં પલટાવી દીધી, અને રખેને આ પોલ ખૂલી જાય, એ પહેલાં એ વેળાના મેડિકલ કોલેજમાં એનેસ્થેસિયાનો અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસક્રમમાં દાખલ પણ કરી લીધી અને આવું શિક્ષણ લઈ પોતાનો બેહોશ કરવાનો ધંધો શરુ કરનારાઓએ એક રીતરસમૂ તરીકે ઓપરેશન પહેલાં, ઓપરેશન દરમિયાન અને ઓપરેશન પથ્થાત લોહીના બાટલા ચડાવવાની નિસરણી ગોઠવી દીધી. એ વેળાએ ફક્ત ગોઠવેલી એ નિસરણી એવી ફાયદેમંદ પુરવાર થઈ છે અને એવી ફિટ ચોટી ગઈ છે કે હજુ બીજા સો વર્ષો સુધી એ ઉખડે તેમ નથી.

ભ્રષ્ટાચારના ભારથી ખદબદતી આ પૃથ્વી હજુ પણ પોતાની ધરી પર

ફરી રહી હોય તો એનું કારણ એ છે કે હજુ પણ દસ ટકા ઈમાનદારો દરેક ક્ષેત્રમાં છે- અને રહેશે.

આવા ઈમાનદારોએ આ લોહીના બાટલાની નિસરણી પર હુપાહુપ કરનારાઓને ધારદાર પ્રશ્નો પૂછવાનું શરુ કર્યું.

'કોઈ પણ ઓપરેશન કરવા પૂર્વે, દરમિયાન અને પશ્ચાત્ લોહી આપવું જરૂરી છે જ એવું ક્યા મેડિકલ શાસ્ત્રમાં જણાવ્યું છે? અને આપવું જ પડે તો ક્યા કારણોસર આપવું પડે છે?' એવા સીધા ધારદાર પ્રશ્નો પૂછાયા.

આવી જ એક પ્રશ્નોત્તરીના અભિયાનમાં અમેરિકાના એક હંતર એનેસ્થોલોજિસ્ટના કરવામાં આવેલા સર્વેક્ષણમાં જણવામાં આવ્યું કે:

Quote:

A survey of 1000 American Anaesthologists concluded that there were wide variations in TRANSFUSION PRACTICES among anaesthologists based on HABIT RATHER THAN SCIENTIFIC DATA. One such habit is the automatic administration of blood before operations in patients whose haemoglobin level is below 10g/100ml of blood.

Ref: VOX Sanguinis:

The International Journal of Transfusion Medicine., 1987;52:60-2.

હદ થાય છે હવે તો!

Haemophiliacs હેમોફીલીઆક્સ એટલે લોહીની આપોઆપ ગંઠાઈ જવાની ક્રિયાનું ખોરવાઈ જવું.

આ બીમારી બહુધા નવનત શિશુઓને થાય છે અને એની સારવાર નાના બાળકના શરીરમાં લોહીના બાટલા ઠાલવવાથી થાય છે.

જન્મનત (Genetic) આવી ક્ષતિવાળા બાળકો પેદા કરવામાં પણ ગર્ભવતી માતાઓને આડેઘડ આપવામાં આવતી ભારેખમ દવાઓ, એક્સ-રે, સોનોગ્રાફી જેવી તપાસણીઓનો ફાળો મસ મોટો છે, પરંતુ આપણે એ વાતની ચર્ચા અહીં જગ્યાના અભાવે ટાળીશું.

લોહીના બાટલા ચડાવવા સદા તત્પર, તૈયાર, ખબરદાર, હોશિયાર રહેનારાઓને નીચેનું લખાણ સમર્પણ.

Transfusion Medical Reviews ની 1989;3(1):39-54ની મેડિકલ જર્નલના અંકમાંથી સાભાર:

Quote:

'Premature Infants Probably get more transfusions than any other body of Patients (Apart from HAEMOPHILIC) Transfusion is Automatic if a baby is under 1500 g (3 lbs). A practice that has little in the way of evidence.'

ભાવાનુવાદ:

હેમોફીલીયાક જેવી જન્મનત ક્ષતિઓ સિવાયના પરંતુ અધૂરા દિવસોમાં જન્મેલા બાળકો ને વજનમાં ૧૫૦૦ ગ્રામ (૩ રતલ)

જેટલા હોય તો જાણે એવા બાળકોને લોહીના બાટલા ચડાવવા જ પડે એવી સર્વસામાન્ય માન્યતા છે. જે બાળકને હજુ પોતાની માનું દૂધ પણ પેટમાં ગયું નથી એવા બાળકના શરીરમાં બીજાનું લોહી ઠાલવવું અને એમ કરવું જરૂરી છે, એવું કોઈપણ મેડિકલ શાસ્ત્રમાં પ્રમાણભૂત રીતે જણાવવામાં આવ્યું જ નથી.

મેડિકલ ભાષામાં IATROGENIC એટલે કે ડોક્ટરજન્ય બીમારીઓ સાથે સાથે NOSOCOMIAL DISEASE એટલે કે હોસ્પિટલજન્ય બીમારીઓનો પણ ઉલ્લેખ છે.

આવી નોસોકોમિયલ બીમારીઓમાં લોહીના બાટલાના રીએક્શનોનો જાળો કેટલો હશે? એનું સર્વેક્ષણ હજુ સુધી થયું હોવાનું જણવામાં નથી.

‘વો સુખહ કભી તો આવેગી !!!’

જવરા જખ્ખોદિંયાઓની ઓર એક જમાત

મેડમ ક્યુરીએ રેડિયમની શોધ કરી હશે ત્યારે એને બિચ્ચારીને કલ્પના પણ નહિ હોય કે એનું આ રમકડું દુનિયાને રોળી રગદોળી નાંખશે.

મફતમાં, ભીખ માંગીને, દાનમાં ભેગા કરેલા લોહીના હજારો, લાખો, કરોડો બાટલાઓમાંનું લોહી બગડી ન જાય, સડી ન જાય, એમાં કીડા ના પડી જાય અને સંગ્રહ કરેલું હોય તો ફાવે ત્યારે એના મોં માગ્યા દામ પડાવી શકાય એવા કંઈક હેતુસર બાટલામાં ભરેલા લોહીને રૂટિનમાં રેડિયેશન ટ્રીટમેન્ટ આપવી પડે છે. જેને મેડિકલ ભાષામાં IRRADIATION ઈરેડિયેશન કહે છે.

આ રેડિયેશન આપવાનું બીજું કારણ એવું આપવામાં આવે છે કે માનવ શરીર માત્ર એના પોતાના શરીરની બહારની કોઈપણ ચીજ સહજ રીતે અપનાવતું નથી, એને બહાર ધકેલી દે છે, અથવા જ્યાં સુધી શરીરમાં રહે ત્યાં સુધી એને React કરે છે, Reject કરે છે, ઘિકારે છે.

આખું મેડિકલ શાસ્ત્ર આ હકીકત સારી રીતે જાણવા છતાં પોતાની જ જીદ પકડી રાખી, જાણે ‘અમે તારા શરીરમાં લોહી રેડીએ ને તું એને ના કેમ અપનાવે?’ એમ કહી ચાબુક મારતા હોય તેમ દર્દીના શરીરે રીએક્ટ કરેલું - રીએક્ટ કરેલું લોહીને રેડિયેશનથી વધુ ઝેરી વિચારી બનાવી જબરજસ્તીથી શરીરમાં ઘૂસાડવામાં આવે. અને આવા ઉધામા કર્યા પછી પણ જાણે ‘પોતાનો કક્કો જ સાચો છે- અમે લોહીમાં રેડિયેશન ભેળવી કશુંજ ખોટું કરતાં નથી’ એમ ઠસાવવા દોલ પીટીપીટીને એમ જાહેર કરે છે કે આવા રેડિયેશનવાળા લોહીથી શરીરને કોઈ જ નુકસાન થતું નથી.

ફક્ત દાંતનો એક ટચુકડો એક્સ-રે મોઢાનું કે છાતીનો એક એક્સ-રે

ફેફસાનું કેન્સર નીપજવી શકે છે, શરીરના સાજા સારા તંદુરસ્ત કોષોનું કેન્સરના કોષોમાં રૂપાંતર કરી શકે છે. આ ભયાનક સત્ય સારી રીતે જાણવા છતાં પણ. (વધુ વિગતો મારાં 'કેન્સર ગીતા' પુસ્તકમાં મળશે)

ના, હજુ થોડું વધુ કડવું પણ સત્ય જાણી જ લઈએ 'ફરી આ અવસર મળે ના મળે.'

લોહીમાં ભેળવેલા આ રેડિયેશનના કારણે લોહીમાં પોટાસિયમ નામના પદાર્થનું કોન્સન્ટ્રેશન એટલું બધું વધી જાય છે કે જેના કારણે બાળકને અને / અથવા ગર્ભવતી સ્ત્રીને કદાપિ રીપેર ના થઈ શકે તેવું નુકસાન થઈ શકે છે. ઈતિશ્રી.

તમે કદી *ULIS* ડોનેશન કેમ્પ પૂરો થયા પછી, ડોક્ટરો, નર્સો, વોર્ડબોયઝ, સોશીયલ વર્કર્સ, *ULIS* બેંકના સ્ટાફના માણસો ઈત્યાદિ ઈત્યાદિ મફતમાં સેંકડો લોહીના બાટલાઓ જમા કરનારાઓ વચ્ચે થતા ડાયલોગો સાંભળ્યા છે? ફક્ત એક જ વાર સાંભળજો...

બધા ભ્રમ ભાંગીને ચૂરચૂર - ચૂરચૂર થઈ ના જાય તો મને કહેજો.

ખોટા પર ખોટું કરે એનું નામ મોટું

ચાલો, એકવાર એમ માની લઈએ કે લોહીના બાટલા આપવા જરૂરી છે. એમ પણ માની લઈએ કે લોહી આપવાથી કોઈ નુકસાન થતું નથી અને બધું બરાબર ચાલવું જોઈએ એમ જ ચાલે છે.

ના. એવું કશું જ થતું નથી.

બ્રિટનની ચાર હબર હેમેટોલોજી લેબોરેટરીઓમાં એક સાવ સીધું સાદું અનૌપચારિક પ્રશ્નપત્ર મોકલી આપવામાં આવ્યું. ચાર હબરમાંથી ગણેલી ફક્ત ૨૪૫ (બસોને પિસ્તાલીસ) લેબોરેટરીઓએ જવાબ આપવાની તસ્દી લીધી બાકીની ત્રણ હબર સાતસો પંચાવન ધરખમ લોહીનો વેપલો કરતી લેબોરેટરીઓએ આ ખૂબ જ મહેનત કરીને બનાવેલાં પ્રશ્નપત્રોને કચરાની ટોપલીમાં ફેંકી દીધાં (શા માટે એ કહેવાની જરૂર છે ખરી?)

હું વારે વારે એક વાત દોહરાવું છું એ એ છે કે દસ ટકા ઈમાનદારોના પ્રતાપે જ હજુ આ પૃથ્વી પોતાની ધરી પર ફરી રહી છે, એ મિસાલે પેલી ૨૪૫માંની ૮૨ (બ્યાસી ફક્ત) લેબોરેટરીઓએ પેલા પ્રશ્નપત્રોમાં જે એક પ્રશ્ન પૂછ્યો પણ ના હતો એવા એક સળગતા સવાલના જવાબમાં મને કમને કબૂલ્યું કે:

'એમની હોસ્પિટલોમાં દાખલ થયેલા ઘણા પેશન્ટોને બુલથી ગલત પ્રકારનું ભલતા જ ગ્રુપનું લોહી ચડાવવાના બનાવો ઉપરા ઉપરી બનતા હતા. આવી ભૂલો ઘણા પેશન્ટોનું ઓપરેશન ચાલુ હોયતે દરમિયાન થઈ હતી અથવા ઓપરેશન પશ્ચાત્ વોર્ડના ખાટલામાં પડ્યા હોય ત્યારે થઈ

હતી.' આવા ગલત ગ્રુપના અપાયેલ લોહીના કારણે ૧૧૧ દર્દીઓ મરી ગયા હતા અને બીજા ત્રેવીસ સખત બીમાર પડ્યા હતા.

Ref:

British Medical Journal,
1994;308;1205-6 also 308:1180-1

સર્વેક્ષણ કરનારા સભ્યોનું તારણ એવું હતું કે, જે માહિતી તેઓ મેળવી શક્યા છે, તે પરથી એવું અનુમાન બાંધી શકાય છે કે લોહીના બાટલાના અવળચંડા પરાક્રમોની હિમશિલાનું આ તો ફક્ત એક ટોચકું જ બેવામાં આવ્યું હતું.

લોહીના બાટલા ચડાવવાના એકાદ સદી જેટલા સમયના ઇતિહાસમાં આવું સર્વેક્ષણ આ પ્રથમવાર થયું હતું અને એમ માનવામાં આવ્યું હતું કે અમેરિકા જેવા દેશમાં, જ્યાં લોહીના બાટલા ચડાવવાના કાયદા કાનૂનો બીજા દેશો કરતાં કડક છે અને એ કાયદા કાનૂનોનું પાલન પણ થાય છે. છતાં ત્યાંની પરિસ્થિતિ બ્રિટનની પરિસ્થિતિ કરતાં વધુ સારી હોવાનું કોઈ કારણ નથી. હિંદુસ્તાનની પરિસ્થિતિની કલ્પના કરવાની તમારામાં તાકાત હોય તો કરી લેજો.

‘સ્કટલેન્ડ એટલે જીવતલેન્ડ’ એજ વાક્યનો
બીજો અર્થ એમ પણ થાય જ કે: જેને લોહી
આપશે એ કદાચ જીવી જશે પણ જેનું લોહી
ઓછું થશે એ મરી જશે.

‘Heads I Win; Tails You Lose’

પ્રથમોપચાર કે અંતિમોપચાર?

Quote:

A recent Royal College of Physician's Conference announced that 'TRANSFUSIONS HAVE NEVER BEEN SUBJECTED TO PROPER STUDY'. That is a 'RANDOMIZED DOUBLE-BLIND TRIAL-TO-SEE IF INDEED THERE ARE ANY BENIFITS'

Like much of MODERN MEDICINE what probably is a useful court of LAST RESORT has been introduced and adopted as a FIRST LINE STANDARD PRACTICE ON THE a priori assumptions of benifits WITHOUT ONE SHRED OF SCIENTIFIC PROOF.

Ref: W.D.D.T.Y. Pg.277.

ભાવાનુવાદ:

લંડનની રોયલ કોલેજ ઓફ ફિઝીશીયનોની મળેલી એક કોન્ફરન્સમાં એમ બહેર કરવામાં આવ્યું કે:

લોહીના બાટલા ચડાવવાનું જરૂરી છે કે નહીં એ વિષય પર પદ્ધતિસર કોઈ વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો જ નથી એટલે કે આ બાટલા-બબાલ પ્રક્રિયા ફક્ત એક ડબલ આંધળાઓની રમત જ છે. જેમાં લાવોને આમ કરી જોઈએ એવી જુગારી વૃત્તિ સિવાય બીજું કશું જ નથી. (આપણી ભાષામાં કહેવું હોય તો એમ કહી

શકાય કે: વર મરો કે કન્યા મરો પણ ગોરનું તરબાણું ભરો)

‘છતાં પણ લોહી ચડાવી શકાય છે એટલે દર્દીની પરિસ્થિતિ એવા તબક્કે પહોંચી હોય કે જ્યારે અન્ય કોઈ ઉપચાર કારગત ન નીવડતો હોય, અને આમેય મરવાનો જ છે, તો લાવો ધીરે ધીરે એક લોહીનો બાટલો ચડાવી બેઈએ કદાચ બચી જાય’ એવી એક છેવટના ઉપચાર તરીકે, ગણતરીપૂર્વકનું જોખમ (Calculated Risk) લઈને કરવામાં આવે તો એને મેડિકલ શસ્ત્રનું ઉજળું પાસું છે એમ ગણાવી શકાય. પરંતુ કેઝ્યુએલ્ટી વોર્ડમાં માથામાં પથરો વાગ્યો હોય ને લોહીથી ખરડાયેલાં કપડા સાથે કોઈ દર્દી પોતે ચાલતો ચાલતો આવે એને ‘હમણાંને હમણાં લોહી લઈ આવો નહીં તો મરી જશે.’ એમ કહેનાર ડોક્ટરને કે આખા મેડિકલ શાસ્ત્રને કોઈ રીતે માફ ન કરી શકાય.

Courtesy W.D.D.T.Y. Pg.277.

દોનો હાથમે લહુ

‘હમણાંને હમણાં લોહી લાવો નહીં તો?...’ એમ બીવડાવવાથી બે ફાયદા થાય છે:

૧. બાટલા ચડાવ્યા પછી દર્દી જીવી જાય તો સાહેબને યશ મળે.

૨. દર્દી ટપકી જાય તો? ‘સાહેબે તો ભઈ કાળાબગરમાં લાવેલા ચાર બાટલા ચડાવ્યા - પણ આપણા નસીબ જ ફૂટેલાં... શું કરીએ??’

રક્તદાન એટલે જીવતદાન?

ના..

રક્તદાન એટલે રોગદાન?

હા..

રક્તદાન એટલે મોત કા સામાન?

હા ભઈ હા..

આમ તો લોહીના બાટલાના અવળચંડા પરાક્રમોની યાદી એમણે ભેગા કરેલા બાટલાઓની સંખ્યાને પણ ટપી જાય એટલી છે. સિમિત જગ્યામાં થોડાક નમૂના આપી ચલાવીએ:

૧. એઈડ્ઝ થાય.

૨. હેપાટાઈટીસ એબીસીડી ટુ એકસવાયએડ સુધી. એકલા અમેરિકામાં લોહીના બાટલા ચડાવ્યા પછી દર વર્ષે ૨,૩૦,૦૦૦ એકે બે લાખ ત્રીસ હજાર માણસોને નવેસરથી હેપાટાઈટીસ થાય છે.

૩. HTLV-I Human T Cell Leukemia કેન્સરનો એક પ્રકાર.

૪. શરીરના અગત્યના જુદા જુદા અવયવો પર અવળી અસરો પડે, જૂઠા પડે, વિકૃત થાય, બગડી જાય.

૫. મટેલું કેન્સર ફરી ઉથલો મારે.

૬. ઓપરેશન પશ્ચાત ઉપસ્થિત થતી તકલીફોમાં વૃદ્ધિ થાય.

૭. Graft versus Host Disease અવયવોની અદલા-બદલી, ચામડીના ગ્રાફ્ટિંગ્સ બોન મેરો ટ્રાન્સપ્લાન્ટ- ઈ. પછી દર્દી રીબાઈ રીબાઈને મરે.

૮. કેન્સરનો દર્દી હોય અને લોહીનો બાટલો ચડાવે તો એની પોતાના શરીરની પ્રતિકારશક્તિ ક્ષીણ થઈ જાય (Depress), પરિણામે

A. ગળાના લીરીન્કસ કેન્સરમાં ૫૬ ટકા વધારો થાય.

B. મોઢાનું કે નાકનું કેન્સર ૬૨ ટકા વધી જાય.

C. ફેફસાના, મોઢા આંતરડાના, ગરદનના, મણકાના કે પ્રોસ્ટેટના ઓપરેશનો દરમિયાન કે પશ્ચાત લોહીના બાટલા ચડાવ્યા હોય તેમની હાલત વધુને વધુ બગડતી નોંધવામાં આવી હતી.

D. કોઈ પણ જાતના ઓપરેશન દરમિયાન લોહીના બાટલા ચડાવવાથી દર્દીના શરીરમાં ઇન્ફેક્શનનું પ્રમાણ વધી જતું હતું.

E. પેટનું કોઈપણ પ્રકારનું મેજર ઓપરેશન દરમિયાન કે પશ્ચાત લોહીના બાટલા ચડાવનારાઓના ખૂબ જ અગત્યના અન્ય અવયવો સાવ જૂઠા પડી જતા હતા.

૯. પેનિસિલીન, સલ્ફા, એડ્રેનલીન, એમીનોફાઈલીન જેવી દવાઓના રીએક્શનોમાં ચામડીની એલર્જીથી માંડી એનાફીલેટીક શોકથી મૃત્યુ સુધીના રીએક્શનો આવે છે. બરાબર આવા જ રીએક્શનો લોહીના બાટલા ચડાવવાથી આવી શકે છે.

૧૦. અકસ્માત કે ઓપરેશનો પશ્ચાત લોહી ચડાવવાથી દર્દીની બચી જવાની, જીવી જવાની શક્યતાઓ કરતાં મરી જવાની શક્યતાઓ મોટા પ્રમાણમાં હોય છે.

૧૧. આપણાં ફેફસાંનું કામ આપણું પોતાનું લોહી શુદ્ધ કરવાનું છે. એ ફેફસાં પર બહારનું બાટલામાંનું લોહી જે રક્તદાતાની શિરાઓ Veinsમાંથી

સીધું કાઢવામાં આવ્યું હોવાથી આમેય અશુદ્ધ જ હોય છે, એવા પરાયા લોહીને શુદ્ધ કરવાની જવાબદારી અચાનક આવી પડવાથી આપણા ફેફસાં મુંઝાઈ જાય છે, અસ્વસ્થ થઈ જાય છે અને અચાનક શ્વાસ લેવાનું જ બંધ કરી દે છે. અર્થાત રામ બોલો ભાઈ રામ થઈ જાય છે.

૧૨. રક્તદાતાને સંસર્ગજન્ય રોગ, એઈડ્ઝ જેવી બીમારી હોય તો લોહી લેનારને એ રોગ લાગુ પડે છે.

Ref:

8 A Anals Of Oncology, Rhinology and Laryngology- 1989;98:171-3

B Anals of Thoracic Surgery- 1989;47:346-9

C British Medical Journal- 1986;293:530-2

D Transfusion 1989;29:456-8

British Journal of Surgery- 1988;75:789-91

E Anals of Surgery- 1986;203:275-9

એકલા બ્રિટનમાં દર વર્ષે ૧.૧૭ મિલિયન બ્રિટીશ નાગરિકોને ડોક્ટરોએ આપેલી સારવારોનાં રીએક્શનો ને કારણે હોસ્પિટલોમાં દાખલ કરવામાં આવે છે. હોસ્પિટલોએ ચડાવેલા બાટલાંના રીએક્શનોવાળાં દર્દીઓને ક્યાં દાખલ કરવામાં આવે છે? એ પ્રશ્ન કોઈ પૂછતું નથી અને પૂછે તો કોઈ જવાબ આપતું નથી.

બ્લડ ગ્રુપ એક ફૂર તમાશા

છેલ્લા બે હજાર વર્ષોનું મેડિકલ શાસ્ત્રના જ્ઞાનનું સરવૈયું કાઢીએ અને એને ફક્ત એક જ વાક્યમાં લખીએ તો એમ લખી શકાય કે:

‘જીવ માત્ર જે ક્ષણેથી ગર્ભધારણ કરે છે ત્યાંથી છેલ્લા શ્વાસ સુધી પોતાની એક આગવી અલગ, અન્ય અબજો જીવોથી સાવ ભિન્ન ઓળખ ધરાવે છે, એ ઓળખ એના જીવનની કોઈપણ ક્ષણે બદલાતી પણ નથી કે બીજાની સાથે સરખાવી શકાતી પણ નથી.’

તો પછી લાખ્ખો, કરોડો, માનવીઓનું એક ટાઇપનું બ્લડ ગ્રુપ શી રીતે હોય?

ના જ હોય. હકીકતમાં હોતું પણ નથી. પરંતુ સ્વાર્થી સારવારીયાઓએ તમારી જિંદગીની લગામ જીવો ત્યાંથી મરો ત્યાં સુધી પોતાના હાથમાં રાખવા માટે માનવ શરીરના બધાંજ ઘટકો ને જનરલાઈઝ કર્યા છે. નોર્મલ વેલ્યુઝના ઢાંચામાં ઢાળ્યા છે. બ્લડ ગ્રુપીંગ આ તમાશાનો એક અંક છે.

આ વિધાન પણ મારા નવરા ભેજની ઉપજાવી કાઢેલી પેદાશ નથી એની ખાતરી આપું છું.

Quote:

IT MAY WELL BE, AS ONE STUDY CONCLUDED THAT BLOOD LIKE FINGERPRINTS IS UNIQUELY-UNTRANSFERABLY INDIVIDUAL.

THE UNAVOIDABLE BIOLOGICAL (AND NOW

LEGALLY RECOGNIZED) FACT IS THAT EACH PERSON'S BLOOD CONTAINS MULTIPLICITY OF ANTIBODIES, ANTIGENS AND INFECTIONS AGENTS, MANY OF WHICH HAVE YET TO BE IDENTIFIED BY SCIENTISTS AND CAN NOT PRESENTLY BE DETECTED.

PURE BLOOD IS FINALLY
UNDERSTOOD BY COURTS
TO BE IMAGINARY.

Ref: Journal of the American Medical Association 1986;256;2242-3

Because of the existence of subtypes, blood typing alone is NOT ADEQUATE to establish blood compatibility.

Two groups of A (A1 & A2) have so far been identified.

Ref: Physicians Hand Book. 19th Edition Page. 194

O, A, B, AB, બ્લડ ગ્રુપ્સમાં પણ હવે પેટા જાતિઓ હોવાનું જણમાં આવ્યું છે એટલે દેનાર અને લેનાર બંનેનું ફક્ત એક ગ્રુપ હોય તો માફક આવવું જ બોઈએ એ જરૂરી નથી.

‘લોહીના બાટલા’ પુસ્તિકાનો સાર

દરેક માનવીનું લોહી એના પોતાના આંગળાની છાપ જેટલું જ આગવું અસ્તિત્વ ધરાવતું હોય છે.

બ્લડ ગ્રુપ એક હોય એટલે એકનું લોહી બીજાના શરીરનું લોહી સ્વીકારી જ લેશે એ આખી માન્યતાને વૈજ્ઞાનિક કોઈ સમર્થન મળતું જ નથી.

કારણ?

દરેક માનવીનું લોહી પોતાનું એક આગવું જ અસ્તિત્વ ધરાવે છે. જેની સરખામણી બીજા કોઈના લોહી સાથે થઈ શકતી જ નથી. અર્થાત્ એકનું લોહી બીજાને જેમ અપાય નહી તેમ બીજાનું લોહી આપણાથી લેવાય પણ નહીં.

સાવ નકારી જ ના શકાય તેવી અને હવે તો દુનિયાભરની અદાલતોએ સ્વીકારેલી હકીકતો એ છે કે લોહીની રચનામાં અસંખ્ય પ્રકારના અને અસંખ્ય પ્રમાણમાં એન્ટીબોડીઝ, એન્ટીજન્સ, ઇન્ફેક્શન એજન્ટ્સ તેમજ અન્ય ઘટકોનું અસ્તિત્વ હોય છે. જેમાંના ઘણા બધાને વૈજ્ઞાનિકો હજુ સુધી ઓળખી પણ શક્યા નથી કે નજીકના ભવિષ્યમાં ઓળખી શકે તેવી કોઈ સંભાવના પણ નથી.

‘શુદ્ધ લોહી’એ શબ્દ પ્રયોગ સાવ કાલ્પનિક છે એમ સમજદારોનું માનવું છે.

અને ફરી મળીએ તે પહેલાં

ચંદ્ર ખત્રી થોડાક વર્ષો પૂર્વે મારી પાસે એક પેશન્ટ બનીને આવે અને આજે મારા પુસ્તકોના પ્રકાશક બની જાય એ હકીકત એક વાત નિશ્ચિત રૂપે પુરવાર કરે છે કે-નિયતિ એના ખેલ ખેલી રહી છે અને આપણે બધા જ એના દોર્યા દોરવાઈએ છીએ.

હું મક્કમપણે માનું છું કે ડોક્ટર અને પેશન્ટ જેટલા જ પવિત્ર સંબંધો લેખક અને પ્રકાશક વચ્ચેના હોવા જોઈએ. બન્ને એકબીજાના પૂરક છે અને એ સંબંધોના ફળ સ્વરૂપે જ એક પુસ્તકનો જન્મ થાય છે અને લેખકના મનની ભાવનાઓ વાચકના મન સુધી પહોંચી એના પ્રતિભાવોના વમળો દૂર દૂર સુધી પ્રસરાવે છે.

માય ફેયર લેડી ડેસ્ટીનીની અમીદશિ હશે તો ઉમંગ પબ્લિકેશન દ્વારા વધુ પુસ્તિકા લઈને ફરી મળીશું એવી શુભેચ્છાઓ સહ.

- ડૉ. મનુ જાપી.